

گزشتہ

فصلنامه اطلاع رسانی در حوزه نقد و تصحیح متون، نسخه شناسی و ایران شناسی

دوره سوم، سال هفتم، شماره سوم، پاییز ۱۴۰۱ [انتشار: تابستان ۱۴۰۳]

«میراث جهان ایرانی»، چهارمین نشریه میراث مکتوب • فرمان تولیت بقعه ابوسعحاقیه مصلای شیراز، کارگاه نسخه نویسی در سده نهم / عبدالله شیخ الحکامی • باب الفاظ کفر از جواهر الفقه محمد بن منصور بخاری (تألیف نیمه قرن ۶ ق) / حمیدرضا بابک سلطانی • فصلی در الفاظ کفر از کتاب الولد الشقیق و الحافظ الخلیق (همراه با نگاهی به رساله سیصد و ده کلمه در الفاظ کفر به تصحیح رسول جعفریان) / سعید لیاد • نگاهی دوباره به واژه «سامان» در مصرعای از شاهنامه / رضا غفوری؛ نسخه ای از قصیده البرده منسوب به خوشنویس شهیر، یاقوت مستعصمی / رانلا وت؛ ترجمه، امیرحسین داوودی • پسر گمراه نوح در قرآن / گابریل سید ریولیز؛ ترجمه: نسیم حسینی • آیا سفونما، نوشته ناصر خسرو قبادلی است؟ / سعیدرضا توکل صابری • رباعیات کافی ظفر همدانی و قطب الدین عتیقی آهروی در سفینه رباعیات دانشگاه استانبول / علی کامل • یادگاری از ایران شناس عارف، لئونارد لویسن / مهرداد کویانی • نگاهی به فهرست نمایشگاه نسخ خطی کتابخانه شخصی سلطان فاتح / علی منوری آقانه • سعادت اهل فارس، درباره اتساب مؤلف تاریخ خلیج فارس به کازرون / محمداصف میرزابالاسی • ریشه شناس چه می کند؟ (۱۴) / سید احمدرضا قلمشانی • نویسنده ای که سراپا مهر بوده، سبزی در احوال و آثار محمد گلبن / مهدی بهخاک • زندگی و آثار صاری عبدالله اقلدی / نصرالله صالحی

فصلنامه اطلاع‌رسانی در حوزه نقد و تصحیح متون،
نسخه‌شناسی و ایران‌شناسی
دوره سوم، سال هفتم، شماره سوم
پاییز ۱۴۰۱ [انتشار: تابستان ۱۴۰۳]

صاحب امتیاز:

مؤسسه پژوهشی میراث مکتوب

مدیر مسئول و سردبیر: اکبر ایرانی

معاون سردبیر و سرویراستار: مسعود راستی‌پور

مدیر داخلی: یونس تسلیمی پاک

طراح جلد: محمود خانی

چاپ دیجیتال: میراث

نشانی مجله:

تهران، خیابان انقلاب اسلامی، بین خیابان دانشگاه و
ابوریحان، ساختمان فروردین (شماره ۱۱۸۲)، طبقه دوم.

شناسه پستی: ۱۳۱۵۶۹۳۵۱۹

تلفن: ۶۶۴۹۰۶۱۲

دورنگار: ۶۶۴۰۶۲۵۸

www.mirasmaktoob.com
gozaresh@mirasmaktoob.ir

بها: ۶۰۰،۰۰۰ ریال

روی جلد: جلد لاک‌پوش و بته، متعلق به مصحفی
مورخ ۱۲۱۲ق، به نشانی M III 157 کتابخانه دانشگاه
بازل (Basel).

فهرست

سرخن

«میراث جهان ایرانی»، چهارمین نشریه میراث مکتوب ۴-۳

بستر

فرمان تولیت بقعه ابواسحاقیه مصلائی شیراز، کارگاه نسخه‌نویسی در سده نهم/ عمادالدین شیخ‌الحکامی ... ۷-۵
باب الفاظ کفر از جواهر الفقه محمد بن منصور بخاری (تألیف نیمه قرن ۴) / حمیدرضا بابک (بابک) سلمانی ۳۲-۸
فصلی در الفاظ کفر از کتاب الولد الشفیق و الحافظ الخلیق (همراه با نگاهی به رساله سبید و ده کلمه در الفاظ
کفر به تصحیح رسول جعفریان) / سعید لیان ۴۶-۳۳
نگاهی دوباره به واژه «سامان» در مصرع‌های از شاهنامه / رضا غفوری ۵۱-۴۷
نسخه‌ای از قصیده البردة منسوب به خوش‌نویس شهیر، یاقوت مستعصمی / رافائلا ویت: ترجمه:
امیرحسین داوودندی ۵۸-۵۲
پسر گمراه نوح در قرآن / گابریل سعید رینولدز: ترجمه: نسیم حسنی ۷۰-۵۹
آیا سفرنامه نوشته ناصر خسرو قبادیانی است؟ / محمدرضا توکلی صابری ۸۱-۷۱
رباعیات کافی ظفر همدانی و قطب‌الدین عتیقی آهری در سفینه رباعیات دانشگاه استانبول /
علی کاملی ۸۴-۸۲

نقد و بررسی

یادی و یادگاری از ایران‌شناس عارف، لئونارد لوینسن / مجدالدین کیوانی ۸۸-۸۵
نگاهی به فهرست نمایشگاه نسخ خطی کتابخانه شخصی سلطان فاتح / علی صفری آق‌قلعه ۹۶-۸۹
سعادت اهل فارس: درباره انتساب مؤلف کتاب تاریخ خلیج فارس به کازرون/ محمداصادق
میرزابوالقاسمی ۱۰۱-۹۷

پژوهش‌های در باب تحقیق

ریشه‌شناسی چه می‌کند؟ (۱۴) / سید احمدرضا قائم‌مقامی ۱۰۹-۱۰۲

آشنایی با نشرستانان و متن پژوهان (۸)

نویسنده‌ای که سراپا مهر بود: سیری در احوال و آثار محمد گلبن / مهدی بهخیا ۱۱۸-۱۱۰

ایران در متون و منابع عثمانی (۳۷)

زندگی و آثار صاری عبدالله افندی / نصرالله صالحی ۱۲۵-۱۱۹

«میراث جهان ایرانی»

چهارمین نشریه میراث مکتوب

مدارج عالیہ را پیموده‌اند.

علل بسیار دیگری برای انصراف مؤسسه پژوهشی میراث مکتوب از داشتن رتبه علمی وجود دارد که در یادداشت‌های قبلی به آن‌ها اشاره شده و سردبیر محترم آینه میراث، دکتر مجدالدین کیوانی، هم در آخرین یادداشت خود که در شماره ۷۳ این نشریه منتشر شد، به برخی علل این انصراف اشاره نموده‌اند که ذکر آن‌ها از حوصله این یادداشت بیرون است.

مجله آینه میراث از این پس بدون داشتن این رتبه به راه خود ادامه می‌دهد و مقالات علمی و پژوهشی حوزه متن پژوهی را منتشر و از ترجمه مقالات مرتبط نیز استقبال می‌کند. اما از برکات شگفت این تصمیم این بود که به فکر راه‌اندازی نشریه دیگری با عنوان «میراث ایران فرهنگی» یا «میراث جهان ایرانی» افتادیم، موضوعی که پیش از این به ذهن و اندیشه‌مان خطور نکرده بود! عنوان نخست را به سامانه درخواست نشریات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی وارد کردیم و پاسخ منفی بود؛ گفته شد که قبلاً به چنین نشریه‌ای مجوز داده شده است. لذا عنوان دوم را درخواست کردیم و منتظر طی مراحل صدور مجوز هستیم.

با شناخت و تصویری که از گستره شکوه و عظمت ایران فرهنگی، چه پیش از اسلام و چه در دوره اسلامی داریم،

از سال گذشته، به عللی که ذکر خواهد شد، تصمیم گرفتیم که عطای رتبه علمی دوفصل‌نامه آینه میراث را به لقایش ببخشیم و زحمتی را که برایمان داشت کم کنیم و به گذشته خود برگردیم، که «علمی-پژوهشی» نبودیم و بدون دردسرهای آن به کار انتشار مجله می‌پرداختیم. چاپ مقالات علمی موجب اعتبار دانشجویان تحصیلات تکمیلی است و راهی است برای دفاع و سپس ارتقاء.

در طول این سال‌ها که از عمر علمی-ترویجی و سپس علمی-پژوهشی بودن آینه میراث می‌گذرد، آیین‌نامه‌های ارتقاء دستاویزی برای برخی دانشجویان سودجو نیز شده، که با تزریق وجوه به مراکز پنهان و عیان تولید مقالات، بی‌رنجی و تلاشی، مقاله‌ای را به مجله‌ای علمی می‌سپارند و گاه تا بیست میلیون تومان هبه می‌کنند تا مقاله چاپ شود و دانشجو به مرحله نیمه‌نهایی دفاع از رساله برسد. همچنین دانشجو، به‌رغم میلش، ملزم به درج اسم استاد راهنما و مشاور و... است تا موجب ارتقاء آنان شود، بی‌آن‌که رنجی در نگارش و پردازش مقاله کشیده باشند؛ ایشان از این طریق پله‌های ترقی را طی می‌کنند و از استادیاری به دانشیاری و سپس استادی نائل می‌شوند. چه بسیارند از این استادتمام‌ها که توان نوشتن یک مقاله را هم ندارند، اما با این آیین‌نامه‌های نشریات علمی

احتمال دارد که بعضی موضوعات در چندین ویژه‌نامه مجال نشر داشته‌باشد. چندین شماره به چین و ژاپن و کره، چندین شماره به قفقاز جنوبی و شمالی اختصاص خواهد یافت، همین‌طور شبه‌قاره و ماوراءالنهر و آسیای صغیر و دیگر مناطق.

آنچه مرتبط با حوزه فعالیت‌های میراث مکتوب است شناسایی و معرفی آثار نوشتاری، یعنی اسناد و کتیبه‌ها و نسخه‌های خطی، در کشورهای یادشده است و کمتر به جنبه‌های معماری و هنری و باستان‌شناسی جهان ایرانی در این ویژه‌نامه‌ها پرداخته خواهد شد، زیرا سازمان‌ها و مراکز دیگری متولی آن‌ها هستند. امیدواریم با هم‌فکری و مساعدت ایران‌دوستان، پژوهشگران خارجی و محققان صاحب‌ذوق و فکر داخلی بتوانیم گامی برای اعتلای نام ایران و معرفی میراث ماندگاری که در قلمرو جهان ایرانی به یادگار مانده‌است برداریم.

مطمئنیم که جوانان جوای فهم و دانایی هنوز از حاصل پژوهش‌های محققان خارجی درباره این عظمت اطلاعی ندارند و ما برای تقویت پایه‌های هویت ملی و تاریخی خود، نباید از هیچ تلاشی در این زمینه دریغ کنیم. حضور نشانه‌های فرهنگی، کتیبه‌ها، زبان فارسی و شاخه‌های کهن آن، یعنی سغدی و مانوی و... و وجود آثار مکتوب و نسخ خطی علمی بسیار در قلمرو ایران بزرگ، به‌خصوص در سرزمین‌های پهناوری چون چین و شبه‌قاره و ماوراءالنهر (میان‌رودان)، آسیای میانه فعلی، آسیای صغیر و آناتولی (از پیش از سلاجقه روم تا عثمانیان)، قفقاز جنوبی (گرجستان، ارمنستان و جمهوری آذربایجان) و قفقاز شمالی (جمهوری‌های خودمختار داغستان، چچن، قره‌چای، چرکس و...)، مسئولیت فرهنگی ما را دوچندان می‌کند تا بیش‌تر با مظاهر تمدنی جهان ایرانی آشنا شویم و راه را برای علاقه‌مندان به ایران بشکوه هموارتر سازیم.

برای تحقق این هدف، با متخصصان حوزه‌های یادشده جلساتی برگزار شد تا مقدمات آماده‌سازی ویژه‌نامه‌هایی با مضامین یادشده فراهم و دبیرهای میهمان و نیز شورای تحریریه تخصصی انتخاب شود و برنامه‌ریزی‌های لازم صورت گیرد. برای نمونه به چند محور که در این جلسات مطرح شد اشاره می‌شود:

- شناسایی و تهیه مقاله در زمینه‌هایی که تا کنون مغفول مانده و پرداختن به آن‌ها ضرور است؛
- معرفی افراد متخصص که در هر یک از این زمینه‌ها فعالیت دارند برای همکاری با این برنامه؛
- برگزاری سلسله‌نشست‌های تخصصی در این زمینه‌ها؛
- بررسی موردی سفرنامه‌های این منطقه و انتشار مجموعه‌های مقالات مرتبط و یا ترجمه آن‌ها؛
- بررسی کتاب‌های درسی و آموزشی منطقه قفقاز با موضوعات تاریخی و فرهنگی؛
- تشکیل کمیسیون ویژه‌ای در خصوص کتاب‌های آموزشی با مباحث تاریخ جدایی و اشتراکات بین ایران و منطقه قفقاز تشکیل شود.
- انتخاب سرفصل‌های موضوعی برای برخی شماره‌ها و دبیر ویژه برای هر شماره.

Table of Contents

Editorial

“The Legacy of the Iranian World”: Fourth Journal of The Written Heritage Research Institute 3-4

Articles

The Firman for the Supervision of Abu Ishaqqiyya’s Shrine in the Musalla of Shiraz: An Islamic Scriptorium in the 9th Hijri Century / Emadoddin SILEYKHOLHOKAMAEI 5-7

The Chapter on Alfaḍ-i Kufr (Heretical Utterances) from *Jawahir al-Fiqh* (Jewels of Fiqh) by Muhammad ibn Manṣūr al-Bukhari (Second Half of the 6th Hijri Century(?) / HamidReza (Babak) SALMANI 8-32

A Section on Alfaḍ-i Kufr (Heretical Utterances) from *Al-Walad al-Shafiq wa-l-Hāfid al-Khalīq* (The Tender-Hearted Son and the Gentle Grandson), Including an Examination of the Treatise on 310 Heretical Utterances Edited by Rasoul Jafariyan / Saeed LAYAN 33-46

A Fresh Look at the word *Sāmān* in a Hemistich of *Shahname* / Reza GHAFOURI 47-51

A Copy of the Qaṣīdat al-burda Ascribed to the Famous Calligrapher Yāqūt al-Musta’ṣimī / Raphaella VELLU; Translated by AmirHossein DAVOUDVANDI 52-58

Noah’s Lost Son in the Qur’an / Gabriel Said REYNOLDS; Translated by Nasim HASSANI 59-70

Was the *Safarnāme* (Travelogue) Written by Nāṣir-i Khusraw? / MohammadReza TAVAKKOLI SABERI 71-81

Rubāṭiyyāt of Kāfi-i Zafar-i Hamedānī and Qutb al-Dīn-i ‘Atiqī-i Aharī in the Anthology of the University of Istanbul / Ali KAMELI 82-84

Reviews and Critiques

In Memory and as a Memento of the Mystic Iranologist, Leonard Louison / Majdoddin KEYVANI 85-88

An Examination of the “*Sultan Fatih’in Şahsi Kütüplüğü*” *Yazma Eser Sergisi Kataloğu* (The Personal library of Sultan Fatih; Catalogue of Manuscript Exhibition) / Ali SAFARI AQ-QALEHI 89-96

Sa’adat-i Ahl-i Fārs (Prosperity of the People of Fārs): On the Attribution of the Author of *Tarikh-i Khaliq-i Fārs* (A History of the Persian Gulf) to the City of Kazerun / MohammadSadegh MIRZAABOLGHASEMI 97-101

Essays on Research

What Does an Etymologist Do? (14) / Seyyed AhmadReza QAEMMAQAMI 102-109

Introducing Codicologists and Textual Scholars (8)

A Benevolent Author: An Exploration of Muhammad Gulbun’s Life and Works / Mehdi BETIKTAL 110-118

Iran in Ottoman Texts and Sources (27)

Life and Works of Sari Abdullah Efendi / Nasrollah SALEHI 119-125